

Η Επικοινωνιακή προσέγγιση στη γλωσσική διδασκαλία

Βασικές αρχές και
χαρακτηριστικά

Η εμφάνιση της Ε.Π. – Σύντομη ιστορική αναδρομή

- Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960 κυριαρχεί η **δομιστική προσέγγιση** στη γλώσσα και τα διδακτικά μοντέλα που στηρίζονται στον **συμπεριφορισμό**.
- Η εμφάνιση της Γενετικής-Μετασχηματιστικής θεωρίας στα μέσα της δεκαετίας του '60 οδηγεί στην αμφισβήτηση και τη σταδιακή παρακμή των σχετικών διδακτικών μοντέλων.

Μία άλλη άποψη για το πώς μαθαίνεται η γλώσσα (Γ1, Γ2)

- Ο Noam Chomsky άσκησε δριμεία κριτική στον συμπεριφορισμό.
- Απέδειξε ότι η προσέγγιση αυτή δεν ερμηνεύει το πώς κανείς μαθαίνει και χρησιμοποιεί τη μητρική του γλώσσα, **διότι δε λάμβανε υπόψη του τη δημιουργική ικανότητα των ομιλητών.**

γλωσσική ικανότητα # γλωσσική επιτέλεση (*competence # performance*)

- Σύμφωνα με τον Chomsky, κάθε φυσικός ομιλητής μιας γλώσσας εσωτερικεύει στην παιδική ήδη ηλικία τα στοιχεία του γλωσσικού συστήματος που μιλιέται στο περιβάλλον του καθώς και τους κανόνες που ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των στοιχείων του →
- «γλωσσική ικανότητα» (*linguistic competence*)

- Η *‘γλωσσική ικανότητα’* του επιτρέπει:

- (α) να αναγνωρίζει ποιες προτάσεις

- (‘εκφωνήματα’) είναι γραμματικώς αποδεκτά σε αυτή τη γλώσσα

- (β) να παράγει και να κατανοεί ένα δυνητικά άπειρο πλήθος προτάσεων σε αυτήν τη γλώσσα.

Ποιο πρέπει να είναι το αντικείμενο της γλωσσολογικής έρευνας;

- Ο Chomsky θεωρεί ότι αντικείμενο του γλωσσολόγου πρέπει να είναι η *‘γλωσσική ικανότητα’* (δηλαδή, η αναζήτηση της δομής της γλώσσας μέσα από κρίσεις γραμματικής ορθότητας που κάνει ένας φυσικός ομιλητής)
- Η *‘γλωσσική επιτέλεση’* (δηλαδή, το πώς χρησιμοποιούμε τη γλώσσα) υπόκειται σε ποικίλους εξω-γλωσσικούς περιορισμούς και δεν πρέπει να αφορά τον γλωσσολόγο.

‘ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ’ # ‘γλωσσική ικανότητα’ (*communicative competence vs. linguistic competence*)

- Αυτή η άποψη έρχεται σε αντίθεση με τις απόψεις των Αμερικανών κοινωνιο-γλωσσολόγων (Dell Hymes, John Gumperz, William Labov) που τόνισαν τη σημασία της γνώσης των κανόνων χρήσης της γλώσσας ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση
- → ‘επικοινωνιακή ικανότητα’

‘Επικοινωνιακή ικανότητα’ # ‘γλωσσική ικανότητα’

- Παράλληλα, μία ομάδα νέων βρετανών γλωσσολόγων (C.Candlin, H.Widdowson, K.Morrow, K.Johnson, W.Littlewood, κ.α.) εξέφραζαν την άποψη ότι δεν είχε τονιστεί επαρκώς η **λειτουργική/επικοινωνιακή** πλευρά της γλώσσας στη γλωσσική διδασκαλία.

‘Επικοινωνιακή ικανότητα’ # ‘γλωσσική ικανότητα’

Στηρίχτηκαν στις απόψεις

- των βρετανών J.Firth και M.Halliday (λειτουργική σχολή)
- των αμερικανών κοινωνιο-γλωσσολόγων και
- ορισμένων φιλοσόφων της γλώσσας (J.Austin, J.Searle).

Επικοινωνιακή Προσέγγιση

Ως αποτέλεσμα, διαμόρφωσαν ένα νέο μοντέλο γλωσσικής διδασκαλίας το οποίο στηρίζεται στην επικοινωνία και είναι γνωστό ως

Επικοινωνιακή Προσέγγιση

(Communicative Approach) ή ως

Επικοινωνιακή Γλωσσική Διδασκαλία

(Communicative Language Teaching).

Γλωσσικές πράξεις (1/5)

- Τη δεκαετία του '60, οι **J.Austin** (1962) και **J.Searle** (1969) έθεσαν τα θεμέλια για την ίδρυση ενός νέου κλάδου της γλωσσολογίας, της **πραγματολογίας**, με τη θεωρία τους περί *‘γλωσσικών πράξεων’* (speech acts theory).

Γλωσσικές πράξεις (2/5)

- Η βασική μονάδα της πραγματολογίας είναι η **γλωσσική πράξη** (speech act).
- Γλωσσική πράξη επιτελούμε κάθε φορά που λέμε ή γράφουμε κάτι.
(παράκληση, απειλή, περιγραφή, δήλωση, αμφισβήτηση, έκφραση απορίας κ.ο.κ.)

Γλωσσικές πράξεις (3/5)

- Η εκφώνηση λέξεων, φράσεων, προτάσεων αποτελεί γλωσσική πράξη,
- μόνον εφόσον γίνεται στο πλαίσιο της γλωσσικής επικοινωνίας, με άλλα λόγια, εφόσον συνοδεύεται από κάποιο σκοπό.

Γλωσσικές πράξεις (4/5)

- Ο σκοπός που χαρακτηρίζει τη γλωσσική πράξη είναι διπλός: από τη μια μεριά θέλουμε να γίνουμε αντιληπτοί και κατανοητοί σε αυτούς προς τους οποίους απευθυνόμαστε.
- Από την άλλη, επιδιώκουμε συχνά να προκαλέσουμε και κάποιο άλλο αποτέλεσμα βασιζόμενοι ακριβώς στο γεγονός ότι οι συνομιλητές μας έχουν κατανοήσει το εκφώνημά μας.

Γλωσσικές πράξεις (5/5)

- Έτσι, όταν λέμε «άνοιξε λίγο το παράθυρο!» πέρα από το να αντιληφθεί ο ακροατής μας την επικοινωνιακή μας πρόθεση, επιθυμούμε πράγματι να ανοίξει το παράθυρο.
- Μπορούμε να επιλέξουμε ανάμεσα από μια ποικιλία εκφωνημάτων για να πετύχουμε το ίδιο αποτέλεσμα.

Η υιοθέτηση της Ε.Π. και η θεσμική προώθησή της από την Ε.Ε. και το Συμβούλιο της Ευρώπης (1/3)

- 1971 > προσπάθεια ανάπτυξης ενός ενιαίου συστήματος γλωσσικής διδασκαλίας για τις ευρωπαϊκές χώρες ώστε να διευκολυνθεί η διάδοση των μεγάλων ευρωπαϊκών γλωσσών στους ενήλικους Ευρωπαίους.
- Στηρίχτηκε στις απόψεις κυρίων Βρετανών γλωσσολόγων και ιδιαίτερα σε έργα του **D.A. Wilkins** (1972, 1976).

Καινοτομία του έργου του Wilkins

- Ο **Wilkins** δεν περιέγραψε τη γλώσσα βάσει των παραδοσιακών εννοιών της γραμματικής και του λεξιλογίου αλλά πρότεινε μια **λειτουργική** και **επικοινωνιακή αντιμετώπισή** της.

- Η πρωτότυπη συνεισφορά του Wilkins (1972, 1976) ήταν ότι παρουσίασε και ανέλυσε τις **επικοινωνιακές λειτουργίες** της γλώσσας (π.χ. απολογία, υποβολή αιτήματος, έκφραση παραπόνου, άρνηση, κτλ.) βάσει των οποίων οι ομιλητές εκπέμπουν και οι ακροατές αντιλαμβάνονται τα γλωσσικά μηνύματα.

Το επικοινωνιακό syllabus (1/3)

Σύμφωνα με τον Wilkins (1976), ένα επικοινωνιακό *syllabus* πρέπει να περιλαμβάνει δύο ειδών λίστες διδακτέων:

- μια λίστα με **σημασιολογικο-γραμματικές έννοιες** (*notions*) και
- μια λίστα με **επικοινωνιακές λειτουργίες** (*functions*).

Το επικοινωνιακό syllabus (2/3)

- Ο όρος **έννοιες** περιγράφει σημασιολογικές κατηγορίες (π.χ. η συχνότητα, η διάρκεια, η ποιότητα, το παρελθόν, κ.λπ.).
- Προκειμένου να εκφράσουμε τις **έννοιες**, χρησιμοποιούμε συγκεκριμένες γραμματικές κατηγορίες (π.χ. **συχνότητα**-> επιρρήματα συχνότητας, θαμιστικά ρήματα, επίθετα και ουσιαστικά που δηλώνουν συχνότητα, κ.λπ.).

Το επικοινωνιακό syllabus (3/3)

- Ο όρος **επικοινωνιακές λειτουργίες** αναφέρεται σε σημασιολογικο-πραγματολογικές κατηγορίες η έκφραση των οποίων **δε συνδέεται με συγκεκριμένες γραμματικές κατηγορίες** (λ.χ.
- η αναζήτηση πληροφοριών, η έκφραση αμφιβολίας, η έκφραση ευαρέσκειας ή απαρέσκειας, η διατύπωση αμφιβολίας, κ.λπ.).

- Οι **επικοινωνιακές λειτουργίες** που, από την εποχή του Wilkins, πέρασαν στα syllabuses των διαφόρων εγχειριδίων **αντιστοιχούν στενά σε προσλεκτικές πράξεις**, καθώς έχουν σχέση και με τις προθέσεις των ομιλητών όταν λένε ή γράφουν κάτι.

Η υιοθέτηση της Ε.Π. και η θεσμική προώθησή της από την Ε.Ε. και το Συμβούλιο της Ευρώπης (2/3)

- Το Συμβούλιο της Ευρώπης επεξεργάστηκε συστηματικά αυτές τις απόψεις και τις ενσωμάτωσε σε ένα *σύνολο προδιαγραφών* που θεωρούνται απαραίτητες για τη σύνταξη αναλυτικών προγραμμάτων σχετικών με τα πρώτα επίπεδα εκμάθησης των γλωσσών και είναι γνωστές ως **Threshold Level**.

Η υιοθέτηση της Ε.Π. και η θεσμική προώθησή της από την Ε.Ε. και το Συμβούλιο της Ευρώπης (3/3)

- Μετά από την υιοθέτηση των προτάσεων αυτών από το Συμβούλιο της Ευρώπης, ενισχύθηκε και διαδόθηκε η επικοινωνιακή αντίληψη για τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών.
- Προέκυψαν ποικίλες μέθοδοι εφαρμογής και πολλές παραλλαγές της με αποτέλεσμα να μην υπάρχει μία και μόνο έκφρασή της.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ (1/4)

- «Η Ε.Π. τονίζει ως κύρια τη χρήση της γλώσσας για διαπροσωπική επικοινωνία μέσα σε κάποιο κοινωνικό περιβάλλον και κάνει την κρίσιμη και ιδιαίτερα χρήσιμη διάκριση ανάμεσα σε διδασκαλία και μάθηση, μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον από την πρώτη διεργασία στη δεύτερη διαδικασία». (Ευσταθιάδης, 1996).

Η ΘΕΩΡΙΑ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ (2/4)

- Γενικά, σύμφωνα με την Ε.Π. υποστηρίζεται ότι η διδασκαλία μιας Γ2/ΞΓ πρέπει να στοχεύει στην κατάκτηση *επικοινωνιακής ικανότητας* από τους σπουδαστές, δηλαδή της ικανότητας να παράγουν λόγο που να είναι όχι μόνο γραμματικά σωστός αλλά και κατάλληλος για τη συγκεκριμένη *περίσταση επικοινωνίας*.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΝΑΓΚΩΝ

- Προκειμένου να αποφασιστεί τι θα περιλαμβάνει η εκάστοτε λίστα διδακτέων (syllabus), λαμβάνονται υπόψη κάθε φορά οι **ανάγκες των σπουδαστών**.
- Η **ανάλυση αναγκών** εντοπίζει το ποιες είναι οι περιστάσεις επικοινωνίας στις οποίες προβλέπεται ότι θα χρειαστεί να χρησιμοποιήσουν τη δεύτερη/ξένη γλώσσα που μαθαίνουν.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ (3/4)

- Ένα γενικότερο αξίωμα που διέπει τη φιλοσοφία της Ε.Π. είναι ότι **η γλώσσα δε 'διδάσκεται'** με την παραδοσιακή έννοια του όρου αλλά **κατακτάται** με την άμεση και ενεργό συμμετοχή των μαθητών σε αυθεντική και σκόπιμη γλωσσική δραστηριότητα.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ (4/4)

- Αυτό σημαίνει ότι το γλωσσικό μάθημα παύει να έχει τον παραδοσιακό τυπικό χαρακτήρα και μεταβάλλεται σε ζωντανή διαδικασία που απαιτεί **γλωσσική δραστηριοποίηση** και **αυθόρμητη συμμετοχή** σε ποικίλες, **επικοινωνιακού τύπου, δραστηριότητες.**

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Για την Ε.Π. ο στόχος είναι η κατάκτηση της επικοινωνιακής ικανότητας.

Με άλλα λόγια, έχει σημασία να αναπτυχθεί στους μαθητές μιας Γ2/ΞΓ *η ικανότητα των φυσικών ομιλητών να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνίας και μάλιστα με ταχύτητα.*

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Στη φυσική επικοινωνία ο ομιλητής δε γνωρίζει από πριν τι μήνυμα θα θελήσει να εκφράσει ο συνομιλητής του ή πώς θα αντιδράσει σε δικό του μήνυμα, υπάρχει δηλαδή **κενό πληροφόρησης** (informational gap).

Αυτό το **κενό πληροφόρησης** αποτελεί κοινό γνώρισμα των διδακτικών δραστηριοτήτων που ονομάζονται **επικοινωνιακές** (communicative activities).

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Σε κάθε επικοινωνιακή δραστηριότητα οι μαθητές θα πρέπει να έχουν έναν πραγματικό λόγο για τον οποίο θέλουν να επικοινωνήσουν, λ.χ. να πετύχουν κάποιο στόχο παίρνοντας τις πληροφορίες που χρειάζονται μέσω της κατάλληλης χρήσης της γλώσσας που μαθαίνουν.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Από τη μορφή των επικοινωνιακών δραστηριοτήτων προκύπτει ότι ιδιαίτερα σημαντική είναι η **εργασία σε ομάδες**.
- Υπάρχουν πολλοί τρόποι οργάνωσης των επικοινωνιακών δραστηριοτήτων, **περισσότερο ή λιγότερο ελεγχόμενοι**.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Οι επικοινωνιακές δραστηριότητες μπορεί να είναι από πολύ απλές δραστηριότητες αλληλογνωριμίας και ‘ζεστάματος’ της ατμόσφαιρας έως ολοκληρωμένες προσομοιώσεις.
- Μεγάλη σημασία έχει, σύμφωνα με ορισμένους ερευνητές, η χρήση των *δραματικών τεχνικών*.

Κατηγοριοποίηση επικοινωνιακών διδακτικών δραστηριοτήτων (Littlewood, 1984)

- **A) Λειτουργικές επικοινωνικές δραστηριότητες** θεωρούνται εκείνες κατά τις οποίες ο διδάσκων δημιουργεί τα καταστασιακά δεδομένα στα πλαίσια των οποίων οι μαθητές πρέπει να καλύψουν ένα κενό πληροφόρησης ή να επιλύσουν κάποιο πρόβλημα.

Παραδείγματα λειτουργικών επικοινωνιακών δραστηριοτήτων

- η σύγκριση εικόνων και ο εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών
- η εξεύρεση πιθανής σειράς γεγονότων μέσα από έναν αριθμό εικόνων
- η περιγραφή μιας εικόνας καθώς και της ψυχολογίας των προσώπων που απεικονίζονται
- η επίλυση προβλημάτων βάσει χαρτών, σχεδίων ή άλλων ενδείξεων,
- ο σχεδιασμός κτιρίων ή εικόνας βάσει γραπτών ή προφορικών οδηγιών κ.ο.κ.

Κατηγοριοποίηση επικοινωνιακών διδακτικών δραστηριοτήτων (Littlewood, 1984)

- *B) Δραστηριότητες κοινωνικής αλληλεπίδρασης* θεωρούνται εκείνες
- κατά τις οποίες οι μαθητές αντιμετωπίζουν καταστάσεις επικοινωνίας παρόμοιες με αυτές που εμφανίζονται έξω από την αίθουσα διδασκαλίας και στις οποίες η γλώσσα δεν αποτελεί μόνον ένα αυθεντικό εργαλείο αλλά επιπλέον συνιστά και μια μορφή κοινωνικής συμπεριφοράς.

Παραδείγματα δραστηριοτήτων κοινωνικής αλληλεπίδρασης

Τέτοιου τύπου δραστηριότητες είναι π.χ.

- οι συνομιλίες,
- οι αφηγήσεις,
- οι διάλογοι,
- τα παιχνίδια ρόλων,
- οι αυτοσχεδιασμοί, κ.ο.κ.

Η χρήση αυθεντικών κειμένων

- Προκειμένου να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με φυσικό λόγο στη Γ2 και να ‘βιώσουν’ στη σχολική τάξη τις ποικίλες φυσικές περιστάσεις επικοινωνίας, οι θεωρητικοί της Ε.Π. προτείνουν τη **χρήση** όσο είναι δυνατόν, **αυθεντικών κειμένων** (με εξαίρεση το επίπεδο των αρχαρίων).

Η σημασία του προφορικού λόγου

- Ο προφορικός λόγος πρέπει να χρησιμοποιείται συστηματικά στην τάξη
- ως μέσο αλληλεπίδρασης μεταξύ δασκάλου και σπουδαστών,
- αλλά κυρίως ως μέσο φυσικής χρήσης της γλώσσας σε ειδικά σχεδιασμένες ή ελεύθερες δραστηριότητες από ζευγάρια ή ομάδες σπουδαστών.

ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΟ ΝΟΗΜΑ ΚΑΙ ΟΧΙ ΣΤΗ ΜΟΡΦΗ

- Κατά τη διάρκεια της επικοινωνιακής δραστηριότητας οι σπουδαστές πρέπει να *έχουν στραμμένη την προσοχή τους σε αυτό που θέλουν να πουν ή να γράψουν*, δηλαδή στο νόημα που θέλουν να εκφράσουν και όχι στη γλωσσική μορφή που αυτό θα πάρει.
- Η διόρθωση μπορεί να γίνει στο τέλος της δραστηριότητας.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ ΣΤΗΝ Ε.Π.

- Οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά στη διδακτική διαδικασία και χειρίζονται δημιουργικά τη διδακτέα ύλη ώστε να επικοινωνούν αποτελεσματικά μεταξύ τους.
- Οι μαθητές καλούνται να προσπαθήσουν να επικοινωνήσουν, ακόμη και όταν η γνώση τους για τη Γ2 είναι ανεπαρκής.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

- Διευκολύνει την επικοινωνία στην τάξη και αποτελεί τον **μεσολαβητή** μεταξύ των μαθητών από το ένα μέρος και του υλικού, των δραστηριοτήτων και των Ο/Α μέσω από την άλλη.

- Συμμετέχει (ενδεχομένως) ως ισότιμο μέλος στις δραστηριότητες της ομάδας
- → διπλός ρόλος:
 - καθοδηγητής αλλά και μέλος της ομάδας/ τάξης, παραγωγός αλλά και χρήστης του υλικού

Οι δύο αυτοί ρόλοι συνεπάγονται τις εξής ενέργειες και στάσεις:

- (α) Ο διδάσκων προσδιορίζει τις ανάγκες των μαθητών του, εντοπίζει τα κίνητρά τους για την εκμάθηση της Γ2, και σχεδιάζει τη διδακτική διαδικασία λαμβάνοντάς τα υπόψη
- (β) Καλλιεργεί κλίμα ελευθερίας και αίσθημα ασφάλειας στην τάξη
- (γ) Σχεδιάζει, οργανώνει και καθοδηγεί στη διεξαγωγή των ομαδικών δραστηριοτήτων.

(δ) Αποφεύγει συνήθως την άμεση διόρθωση λαθών που σχετίζονται με τη γραμματική και το λεξιλόγιο. Σημειώνει και κατηγοριοποιεί τα λάθη, ώστε να τα σχολιάσει αργότερα και σε κατάλληλη στιγμή.

Στο τέλος των δραστηριοτήτων προτείνει εναλλακτικές λύσεις, κάνει προεκτάσεις και γενικά βοηθά τους μαθητές στην εμφάθυνση και στην αυτοδιόρθωση.

Η "ανόθευτη" μορφή της Ε.Π. ...

- Χρησιμοποιείται περισσότερο σε περιστάσεις διδασκαλίας μιας γλώσσας ως Ξένης.
- Στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Ελληνικής ως Δεύτερης (Τάξεις Υποδοχής, συμβατικές τάξεις) δε θεωρείται αποτελεσματική αν δε συνδυάζεται και από **εστίαση στη μορφή/στη δομή της γλώσσας.**

Βεβαίως, σε ένα πρώτο στάδιο διδασκαλίας είναι σημαντικό ...

- να εντοπιστούν οι άμεσες επικοινωνιακές ανάγκες του μαθητή της Γ2 (ανάλυση αναγκών)
- να αντιστοιχηθούν με τις κατάλληλες δομές λεξιλογίου και σύνταξης και
- να παρουσιαστούν μέσα από *παιγνιώδεις δραστηριότητες/ δραστηριότητες με νόημα* για το μαθητή. -----